

Великі проводи

Автор:

Пантелеймон Куліш

Великі проводи

Пантелеймон Олександрович Куліш

Пантелеймон Куліш

Великі проводи

Благій матері славного сина Мар'ї Івановні

Гоголь

1. ***

Як на мене шуря-буря

З півночі схопилась, —

Твоя хата, блага мати,

Мені відчинилась.

Як на мене хиже птаство

Важко налітало, —

Ти мене, благая мати,

Орлом величала.

Не орел я, стара нене, —
Голуб полохливий,
Яструбами закльованийий,
Совами ночними.

Під твою сховавсь я кришу
В завірюху злую;
Твоїм духом теплим дишу,
Твоїм серцем чую.

Ой ти вмiла заспокоїть
Лякане серденько, —
Буркочу тобі тихенько,
Моя рідна ненько.

1648

2. Пісня перва

І

Ой чого, чого
В славнім Гадячі
В усі дзвони задзвонено?
Ой чого, чого

Усі могилки

Корогвами закрашено?

Попи співають,

Свічки палають,

Козаки шабельками лискають.

Ой кого, кого

Пишним поїздом

У почиті привезено,

Вороного коня,

В сріблі-золоті,

За труною приведено?

Пани й панята,

Дуки, княжата

З'їхались труну проводити.

Ой хто ж бо то, хто

На сиру землю

Пав у чорнім оксамиті?

Тяжко старому

Зоставатися

Сиротою на світі!

Є кому меди

І вина пити,

Нікому очей веселити.

II

Годі тобі, годі,

Пане Рарожинський.

У сиру землю биться:

Ще ж бо ти на світі,

У похилих літах,

Не зовсім одиниця.

Не заливай, батьку,

Примерклого ока

Гіркими сльозами:

Єсть у тебе втіха —

Дочка ясноока

З чорними бровами.

Ой вона від жалю

Як степова квітка

Під росою, схилилась.

А на її красу,

На пишну уроду

Вся молодіж задивилась.

Схилилась над братом,

У чорних серпанках,

Як верба над водою;

Усім взяла очі,
Усім взяла серце
Молодою красою.

III

Під страшну негоду,
Через Жовту Воду
Не знайшли пани броду;
Помер молоденький
Панич Рарожинський,
Повернувши з походу.

Не низьким поклоном
Низове гультяйство
Паненя привітало:
Воно йому в груди
З довгої пищалі
Подарунок послало.

Чи то степи й балки,
Глибокі байраки
Красним маком процвітають:
Чи то хмельнищане,
Втікачі-панщане

Червону кров розливають?

Застукав Хмельницький

Гетьмана Калину

Із Потоцьким під Стебловим, —

Дякують панове

По костьолах богу,

Хто вернувся здоровим.

Ой уже ж Хмельницький

На всю Україну

Зичним голосом гукає:

«Гей, хто не хоче

Шляхті догоджати,

Хай до мене прибуває!»

Гудуть хлібороби,

Як весняні бджоли:

«Ой що маємо чинити?

Чи нам манівцями

За Дніпро втікати,

Чи ще шляхті послужити?

Уже ж ми служили,

Уже ж ми й робили,

Та що маєм за послугу?

Запродало панство

Наше тіло й душі

Орандарям у наругу!»

IV

Ой у Лубнях крутоярих,

У високім замку,

Сидить пишний князь Ярема

На тисовім ганку.

Насупився князь Ярема

Все листи читає.

«Враже хлопство! Хамське кодло!» —

Раз по раз гукає.

«Наряджайте драгонію,

Лаштуйте гармати!

На всіх шляхах, перевозах

Поставити чати!

Усі стежки по яругах

Поперетинати.

А піймавши утікачів,

На палі вбивати!

На розпуттях шибениці

Славити по полю.

Щоб завчасу вгамувати

Ледачу сваволю!»

V

Кличе пишний князь Ярема

Поперед себе Голку, —

Молодого отамана

Панцерного полку.

«Пане Голко! ти вірністю

Свое ім'я вславив:

Тим я тебе серед шляхти

Високо поставив.

Хоч родився ти від козака,

Та шляхетну душу

В твоїх речах і учинках

Шанувати мушу;

Бо не дурно ти зо мною

З'їздив чужі краї:

Розумнішої людини

Над тебе не маю.

Вірний Голко! тепер тая

Година настала,

Щоб твоя душа шляхетна

Сонцем засіяла.

Занедужав Рарожинський,

Поховавши сина,

А тим часом закипає

Бунтом Україна.

Гадячане перші встануть:

Завзяті люде!

Як не впиним того хлопства,

То щось лихе буде!

Оце ж мушу сусідові

Допомогу дати

І тебе послать у Гадяч

Рейментарювати.

Честь велика! Уся шляхта

Завидує збоку.

А за вірність дамо тобі

Нагороду високу:

Дамо тобі крулевщизну

У Липовім Броді,

І будеш ти, з ласки сейму,

Шляхтич на загороді».

Уклонився пан отаман,
Засіяли очі:
«Я більшої, ясний князю,
Милості не хочу.

Аби мені панам своїм
Добре догодити
І від них ласкаве слово
Собі заслужити».

VI

Чого ж се ти, Голко,
Чого ж се ти, друже,
Одійшов од князя
Та й зажуривсь дуже?

Чи ти зажурився,
Чи ти загадався, —
Хто ж би то по тобі
Дорозумовався?

Глибокий колодязь, —
Тільки дно блищиться:
Твоя думка глибше
У серці таїться.

Глибокий колодязь,
Води не достати:
Тебе не збагнув би
Ні батько, ні мати.

Глибокий колодязь,
Не сягне ключина:
Тебе не збагнула б
І вірна дружина.

З панами ти виріс,
Панам сподобався
І рідного батька
Змалку відцурався.

Панським тебе мати
Личком наділила,
Бо в панських будинках
Тобою ходила.

Уродлива мати,
Як намалювала,
Бо в панських будинках
Вона пробувала.

Чого ж тебе серцем
Козаки шанують?...
Козацьку натуру

Вони в тобі чують.

Як заграеш в полі

На воронім коні, —

З тобою, Голко,

Козаченьки роем!

Як виідеш збройно

Граничить границі, —

Вони за тобою —

Що вольнії птиці!

Вірно Голка, вірно

Своєму пану служить...

Чого ж його серце

Потай усіх тужить?

З веселої учти

Голка утікає,

І панська шаноба

Його не втішає.

Ой б'є-розбиває

Щука-риба ряску?

Не вважає Голка

На дівочу ласку.

Летить орел в небо,

Розпустивши крила:

З козаками Голці

Розмова не мила.

По синьому морю

Лебідь виринає:

Не простацьку Голка

Думку собі має...

VII

Пішла-повилася

З Лубень крутоярих

Дорога розлога...

Обняла козацьку

Безоднюю душу

Велика тривога.

«Де ти живеш, славо,

Праведне лицарство,

Де тебе шукати?

Ой ще ж тебе, славо,

На вік не явили

Високі палати.

Ой чи то ж то слава

Велика заслуга,
Щоб свій рід підняти?
Чи то слава славная
На божому суді,
Щоб люд рятувати?

Ой із'їздив-звідав
Я чужії землі,
Розуму набрався;
Ой бачив я славу
Понад синім морем —
Я в їй закохався.

Ой шумлять байраки,
Луги Низовії
Буйними вітрами:
Ой настало врем'я,
Настала година
Розмовлять з панами.

Ой буде розмова
У чистому полі
Довгими списками:
Гей, пишнее панство,
Шляхетне лицарство!
Розквітайте з нами!

Ой буде розмова,
Гарматная рада
Огнем, порохами;
Напишемо листи,
Вічні договори
Гострими шаблями!»

VIII

Їде Голка чистим полем
На воронім коні;
За ним повчок панцерників
У ясненькій зброї;

За ним слуги молодії,
Вози скарбованії;
Під білими попонами
Коні дорогії.

Блищить шабля козацькая
Від срібла та злата;
Зрядив його пан ласкавий
Як рідного брата.

Горять в полі, против сонця,
Сукні-едамашки:

«Не забувай, вірний слуго,

Княжецької ласки».

«Не забуду, не забуду!

Хіба жив не буду!

Ой я вам, вельможне панство,

За все вдячен буду:

І за те, що панські очі

Й панські брови маю;

І за те, що свого батька

Змалку відбігаю;

І за те, що моя мати

Пішла за водою,

Породивши паненятко

В лузі над Сулою;

І за те, що ви достатком

Мене наділили,

Награбивши, наздиравши

З рідної України.

Ой Яремо, пишний князю!

Не дивись звисока:

Не засліпиш сріблом-злотом

Козацького ока!

Було мене в чужі землі
З собою не брати,
Коли хотів з мене слугу,
Дворянина мати.

Було мене не пускати
На тайні розмови
До тих людей, що по світу
Ширять розум новий.

Ой ти, князю, в езуїтів
Учивсь панувати.
А я учивсь у тих людей
Братів рятувати.

Заковані брати мої
В шляхетські статuti...
Пора, пора поскидати
Невольникам пути!»

3. Пісня друга

I

Серед гаю, під горою,

Старий дуб стоїть;

З-під кореня того дуба

Криниця дзюрчить.

Дзюрчить-біжить криниченька,

Наповня ставок.

Над тим ставком нахилився

Вишневий садок.

Похила хатиночка

З садка визира.

В тій хатинці проживає

Бабуся стара.

Сама соб як мізинець,

Кругом гай шумить

Полягла трава висока:

Нікому косить.

Чий же то в траві високій

Протоптаний слід?

Носять діти-онучата

Бабусі обід.

Бабувати вона ходить

До добрих людей,

А зимою у запічку

Вовну в них пряде.

Там дітвора з повитухи

Не зводить очей,

Слухаючи пісень її

Та старих річей.

Як водиця із-під дуба

У ставок біжить,

Так бабуся з маленькими

Дітьми бубонить.

А весна-красна настане —

Вона знов у гай,

Знов до дуба підгірнього,

Бо там її рай.

То не квітки між травою,

То — думки її:

Як спогляне, то й згадає

Радощі свої:

«Цвіте ясний, цвіте красний!

Не довго цвітеш;

На хвилину, милий боже,

Щастя нам даєш.

Ой, сон-траво і ти зоре!

Густіше бринить,

Де дружина моя вірна

Під явором спить.

А ти, водо дзюркотлива!

Течи із ставка

У Сулу зеленолугу...

Там моя дочка.

Русалкою покутує

Розум молодий,

Що не втекла, необачна,

Лихої біди.

Передай їм, дзюркотонько,

Плач довічний мій,

Матерніми слізеньками

Личко їй обмий.

Козаченьку-безбатченку!

Ти — крадений цвіт...

Цвіти ж собі і красуйся

На весь божи світ.

Ой, як я тебе не бачу,

На серці печаль;

А побачу твою вроду —

Візьме серце жаль:

На послугу, на утіху
Панству уродивсь,
І від роду козачого
Навіки одбивсь».

II

Ой блиснула грімниченька,
Густу хмару розриваючи:
Засіяли козаченьки,
Дубровою проїжджаючи.

Попереду пан отаман
Показує ім доріженьку.
Кінь вороний, сам молодий, —
Чого ж клонить він голівоньку?

То не маки процвітали,
Густу траву іскрашаючи:
То козаки луку вкрили,
Кониченьків попасаючи.

Кінець ознакомительного фрагмента.

Купити: https://tellnovel.com/kul-sh_panteleymon/velik-provodi

надано

Прочитайте цю книгу цілком, купивши повну легальну версію: [Купити](#)